త్రిపధగ.

నందన వసంతము | కృతికర్త కవిభట్టారక మొవ్వ దాశరథిసూరి | పూడివాడ రేపల్లె తాలూకా

రచన.

"కవి భట్టారక"
మొవ్వ దాశరథి సూరి.

FROM: PADYALA MAITHILINATHA PRASAD

త్రిపధగ.

రచన.

“కవి భట్టారక”
మొవ్వ దాశరధి సూరి.

పర్ణశాల

ఉ. మావిచివుళ్ళ వంటి సుకుమారతరోరువులందుఁ జుట్టెఁబో
కావిపుటంబు మేని నవకంబు దియుంతయు మూరిబోవ నే
పావనమూర్తి యెవ్వఁ డెడఁ బాయక క్రుమ్మరుచున్నవాఁడు గో
దావరి తీరమందుఁ గల దర్భకుటీరము పొంత మెల్లగా 1

ఉ. ప్రాయము లేఁత యవ్వనము బంగరు తోసరి వేల్పుగాఁడగున్
గాయము ; (బ) వ్మాసూ(త) మదె కానఁగ వచ్చెడి; ఓకిరె శల్యపు
ఱ్ఱాయము బైటవడ్డ పు(ఱ్ఱు)లాంప తలంబున నచ్చు(గు)ద్దిన
ట్లీయభినంద్య రూపుఁ డెవఁడేమిటికే విధి సంచరించునో 2

ఉ. ఆననసీమలోన జెరలాడెడి క్షాత్రమయూఖరేఖయా
జానువిలంబి బాహులు, విశాలతరంబగు ఱొమ్ము, చేతిలో
నూనిన శత్రుభీకర మహోన్నత కార్ముక యష్టి, చూడఁగా
నే, నృపసూనుఁడే తడని యెంతటి వుఁగుల మైనఁ దెల్పెడిన్. 3

ఉ. కాని, జటాజినాంబర సుశంబును గాత్ర్య మతీమసంబునై
మేను హఠంగుఁ జూసె సుతిమెత్త నిరాజకుమారుఁ డెలఁతాఁ
బూనెనొ వృద్ధతాపసులు పూనెడి యోగదిబంధ వేషమో
కానకు నేల వచ్చె నొ? సుశంచెలు వచ్చెనా? తరఁగ సాయ్యాఁడై. 4

ఉ. నిగనిగలాడు దేహమిది నీరసమై కృశియించిపోయెనే
వగ, ఫలమూలశాకములు వన్యములౌ తొలుసయించవేమొ యో
సుగుణ సురూప శీల! నినుఁ జూచిన నా మది మెత్రవాడెనే
మృగకుల ఘూర్ణ వేగా గహనమేదినికేమికి లాన వచ్చితో? 5

ఉ. నిద్దుర పోవదేమి? మృదు నే(త్ర)ములుబ్బిన వెడ్డివాటి, యా
యుద్దమరేయిగూడఁ గనులార్పవా కింత తదేక దీక్షతో
ముద్దుమొగంబు వెంటి కొనమోపి దిశల్ పరికించుచుంటివి
ట్టిద్దిర! (ప్రే)మమూర్తివయి యారలు మొందెద వేలకో గదా! 6

ఉ. వెడవెడ యూర్పుగాలి, సురి వెచ్చఁదనంబు నఁగంబు వాటకో
ముడిఁగె రదచ్ఛదంబు, సరిపోయెను లేత నసైతి నింటకమున్
జడిగొని బాష్పపూరములు జాటిక పోలములందు గ్రందుగా
సుడివడుచున్నవయ్యె! రిపుసాదన! వక్త్రిక సన్నిభంబులై 7

చం. సతినెడఁ బాసి వచ్చిన విషాదము పైకొనెనా? తదీయవి
స్మృత విశదాంబుజోపమ ముఖీ కిలికించిత నే(త్ర భాసముల్
స్మృతిపథమందుఁ దోఁచెనె? వసంతపు ముదీర్ఘ విచారవేదనా
వ్రతముగనే మొగంబునఁ గరించెఁబు యో ధరగూడ చంద్రముల్ 8

ఉ తీరిచి కత్తిసాపు మును దీపెలతోడ జటాకలాపసం
భారము, చేతఁ గొంటి వరిభైరవ కార్ముకదండమున్ బలే
ఘోరనిషంగముల్ కుదురుకొన్ని విమూఁపున దీటుగా, మహా
వీరుఁ డొకాఁపు దారి యిటు వేరికిఁ జేసెద వింతగట్టిగా 9

మ: కురిసెన్ సాంద్రతుషారనీరము, లవో గోదావరీవారి నే
కరసేకాంతి తమోఁదుగాలికి శిలల్ కంపింపఁగా సాగెదు
స్మరచింతాభరమూఁది పంచవటి చెంతన్ బర్ణశాలాబహి
ర్ధరణీ ప్రాంగణమందు నిల్చితివి ధీరా! పాదసంచారివై. 10

శా నిద్రాదేవత యెంత మో(ఱ)మున రానీరాదు నీ పొంతకున్
భద్రా! యానదిరేయివేళఁ జలిలో "బారా" చలాయింతువే
రౌద్రాభీలమృగావళుల్ తొలఁగి వాడన్ బాణబాణాసనో
న్ని(ద్ర)ంబైన విధానమె యుప్పగహా నా భోగంబు నందొంటిగా 11

మ:- "ప్రహరీ" యిత్తువు పర్ణశాలకిటు నీ బంగారుదేహంబుఁ దేన్
బహుళాయాసకృశాలసంబగుచున్నన్ జూడఁగాఁ బోవుదు
స్వహాస్నేతా తపబాధలోర్చుకొని దీక్షాబద్ధభావుండవై
మహితాత్మా! యిటు తెన్ని ప్రొద్దులు గమిం[illegible] పంచుబన్నైతె
నేఁటికిన్. 12

మ:- చలనంబించుక తేని బాష్పకణికాం చర్చే సనే(త్రా)లలోఁ
గలయించు జూచుచు మాటిమాటికల వోకన్ బర్హగవాంఛలన్
పలికే తాపసరూప! యేమిగలదా ప్రాంతంబునం దిన్నివం
తలమున్ గారణమౌ నిధానమది యెటానా యేమి నే తకలెటా 13

శా ఏలా గట్టితి దండకావనములన్ నేరాల గోరాలలన్
నీలా గొప్పఁ ద్రుణా(శ్ర)మంబున తరే యుష్ణేల కష్టంబులు వీ
బాలాదిత్రమయూఖమాలలనలం పండౌలు సుద్వేజ్జటా
జాలం చేటికిఁ దాల్చినావు మ్రుదుశీర్షం. బందు నో నేమ్ముఁదా 14

ఉ ఎవ్వఁడవన్న! నిన్ననిన నెన్నడొ చూచిన యట్టు లుండె దో
దవ్వుల నౌతమీనదికి దాపున నుంటివవా యెఱింగితిన్,
బువ్వుల వంటి జవ్వనము బూర్ణముగా రఘునాథుసేవకై
నొవ్వక యుప్పగించిన మనోహరమూర్తివి లక్ష్మణుండవా! 15

ఉ ఓర్పునఁ బూపచెక్కిట ఖులలయుగ్మలిఁ బాసి మెయింగు జాఖవా
కూర్పును బోలు యతౌవనము గుంటును గల్పి సమస్త భోగ సం
తర్పణ నుజ్జగించి సమద(గ)వనంబున జీవితంబురా
మార్పణ మాచరించిన మహాత్మ్యుఁడవా భరతానుజుండవా.
16.

ఉ॥ సందియమేటి కల్లదె కిసాలయ తల్పశయాళువా(శ్ర)మా
శ్రాంతమునందుఁ గన్పడియెతే రఘునాథుడు వాని సుందరా
నంద శరీరమెంత మతినత్వము నొందెను సైకతయాదయా
మందర సప్రసాద ఫలమాయిది యుంతయు వేరికకటా 17

ఉ॥ కోమల పూర్ణచంద్రము నకున్ సరిపోల్పఁగ వచ్చునట్టియా
రాముని నెమ్మొగంబు, పయిగ్రమ్మిన దీర్ఘజటా భరంబుచే
గోము తొలంగియున్నదవిగో చిగురాకుల వంటిపాదముల్
శ్యామశిలా కఠోర వనసంచరణంబునఁ గందిపోయెగా. 18

ఉ॥ మగనియెడం దపస్విపలయు మండిత బాహువుపై బియొండకున్
సొగసిన తీవచందమునఁ జొక్కి పరున్నది యీమృగాక్షి యిం
పుగ రఘుచంద్రు పార్శ్వమునఁ బూత చరిత్ర మహాకుమారి యయ్యె
ంగునగు నెంత మార్పు తననాయెఁ దదానన మండలంబునన్. 19

ఉ॥ కాటుక తేమి చేనయిన కాంతుల సైల్వములేసిపోయె, నా
నాటికిఁ బుష్పకుంతనమనందగు దేవము దీప్తి తగ్గె, ఘో
రాటవిలోఁ జరించుటకు నర్హ(వా)యె యీ సుకుమారి యెంతయా
రాటముఁ జెందుచున్నదా సితాంతరముల్ వనవాసదుర్దశన్. 20

ఉ॥ పూవులవంటి మేనులను భూతలమందుఁ గఠోర కంటక
ప్రావృతమైన గండశిలపై నిటు వ్రాలిచి యాసతీపతుల్
త్రోవగరాని నిద్రఁగను దోయి మెలిగిడ్చిరి యెంత క్రూరుఁడో
దైవము వీరికే తరిన తల్పములనె ట్లిట్లు సృజింపఁగల్గెనో. 21

ఉ॥ కాని, మృగాకులంబయిన కాననసీమ యను శంకలేశమున్
మానసమందు లేక రఘుమండనుఁడే మరి భార్యతోడనే
స్థానము నందు నిద్రకును సాగెను వీరికి ధైర్యమిమ్మిటే
దేనివలంబు వచ్చెననిఁ కే మి యెఱుంగనదృష్టరా యూవిభావరిన్. 22

ఉ॥ ఇంతటి గాఢసుప్తి కలుగఁ జేయుట వీరికి ముగ్ధ, సీత, సా
యంతనవేళఁ బుష్పనిచయంబున కాసవహించి యాశ్రమ
ప్రాంతతలంబులందుఁ దిరుగాడుట చేసి యలసించెఁ బో పరి
శ్రాంతత, రాముఁ డిట్లు వివశత్వములో శయనింపవచ్చునే. 23

ఉ॥ ఇంతటి మూఢుఁడా? రఘుకులేశ్వరుఁడే మరి యుండఁగాదు కా
దింతటికైనఁ జాలు తనుదోయులలాటుఁడు లక్ష్మణుండు దు
ర్దాంత ధనుర్ధరుండు విరామము లేక సమాధి నిశ్చల
స్వాంతము తోడ నిట్లు నడయాడుచునుండెను గాడె కావలిగా 24.

ఉ॥ ఇంచుక తన్నమాయు(డల డెచ్చరికన్ విడనాడి, యెందు(గా
కాంచడు రామపాదయుగళంబున కేమి విపత్తు గల్గెనో
యంచు(గలంగు నన్నికటులాపద(గూర్చిన యుక్తి కైకయా
వంచనముల్ దలంచుకొని వందురుచుండు మనంబులప్పలన్. 25

మ॥ వనతెల్లన్ రఘురామ దివ్యపదసేవా కార్యభారంబు తో
నవయున్, రాత్రి నాల్గుజాములను పొందన్ బూను జాగారమా
రవివంశోత్తము(డెప్పుడింక(గా నీవిశ్రామంబునాహారమున్
జవిగా(గైకొన(డేగదా విషయచాంచల్యంబు నెట్లాగెనో. 26

చం అదె సగమేగె రాత్రి, చలియూపెను బండలు మోసు తెత్త(గా
విదులు వసాగె ఘోరమృగభీకరనాదములు ప్రతిధ్వనిల్లెన
యున్నదనుచ నాతటసారి అనయాశ్రమమున్ వడిజుట్టివచ్చియా
సదయుడు పూర్వమట్లు అవస్థానమునన్ నిలుచుండె ముంగిటన్ 27

చం నిలిచి శిలాస్థలిన్ గటికి నేల(బరుండిన రామభూవిభున్
గలయ(గ జూచె(జూడ(గనె కన్నులనుండి తపోష్ణబాష్పముల్
జలజల రాలి చెక్కిళుల జొల్వడె నాతనికొకసారిగా
వెలిగె విశాలవత్సా హృదయవీథిని(బూర్వపు రాజ్యభోగముల్ 28.

చం॥ సుడివడి పాఱి పైకుబికి శోకరసంబు తరంగ ధారలన్
పెడపెడ యలారు ఫుల్ వెడలె వెచ్చఁదనంబున మోము వాడఁగాఁ
గడుపు దహించె డెందము వికావికలయ్యెను నాఁడు రాముఁడు
య్యెడఁ బవళించి యున్న విధమేర్పడఁ జూచు సుమిత్ర పట్టికిన్.

29

ఉ॥ విన్నని మోముతో నలఁడు వేఁడు ఉఁగొన్న తెఱంగు దోఁపఁగ
త్సన్నిధి నూరకే యరుగు సారెకు రాముని జూడఁ జూచు నా
యన్న పదాంబుజాతముల కౌఁగలనోకఁ గమ్రొక్కుచు, మ్రొక్కియుం
కెన్నటికే విముక్తియని, యెంచుగతాబ్దము లెన్నిసారులో.

30

మ॥ చనియెన్ నేఁటివ తెన్నియో యుటులు తెవర్షాకాలముల్ వోయెనో
వనవాస వ్యధ కొక్కమేర కనిపింపంబోవ దెన్నాళ్ళకున్
జనతాశూన్య మహాటవీ గుహాలలో శార్దూల మధ్యంబులో
ఘనుఁడీరాముఁ డికెంత కాలమని యేకాంతంపింపున్ నీలెలిగన్.

31

మ॥ మునికిం జెట్టి తరించి నారమచటున్ మందాకినీ తీరమం
దునఁగొన్నాళ్ళటు పై వసించి తిమి యెందో చిత్రకూటంబులో
మునిపుణ్యాన్న(శ్ర)మ భూములందు నికియునిబోఁ జెల్లె దికాలయునే
కొనకే నాఁటికి మా రఘూత్తమునకున్ గోదావరీ ప్రాంతముల్.

32

శా॥ త్రైలాభ్యం జనమా చరింపమి మృదుత్వంబెట్టిదైనా భాగ్యమా
వలాలాగ్రంబు గఁబాసెనే గనెడి గుంపుల్ మేనిలావణ్యముల్
దూతెన్ వెచ్చని యెండ తాఁకునఁ గల్గా దూరంబు త్రైమద్దువా
దాలున్ గాయలుగానె సౌర రఘు చంద్ర స్వామి కిప్పట్టునన్.

33

ఉ॥ వాచవిగాని దుంపలును వాడినయాకులు చెల్లకొమ్మలన్
గాచిన కాయలున్ విషములై వడిఁ గన్నులు మూసి వేళకే
మేచకవర్ణుఁడె ... ట్లైటు లా ఫ్రింగి శరీరము నిల్పుచుండెనేఁ
జూచి సహింపతే నయిత సౌఖ్యములుండిటు పంతలాందునే.

34

శా॥ జ్ఞానంబంతయు తేనితేక్షగమితోఁ గాలంబుఁ బోఁద్రోసియా
నానాపత్రకషాయసంకులనదీ నవ్యాంబుపూరంబులఁ
దానంబాడి రఘుప్రవీరుఁడిటు సంధ్యానకృత్యముల్ దీర్చియా
కోనన్ గన్నులు మూయునే నిరతమున్ ఘోరాంధకారంబునన్.

35

మ॥ వెడగైశోకభరంబు నాపుకొనఁగా వేల్గాతనేనే విధిన్
దడఁ బాటొందుచు నుంటి వేరిఁ గనినంతన్ దెంద మల్లాడఁగాఁ
గడుపారంగని పెంచుకొన్న సతియా కౌసల్యయే మానాయా
కొడుకుం గోడలు నిద్రపోయినతె ఱంగుం గన్న నేఁడిమ్మటన్.

36.

ఉ॥ శ్యామ పయోధరోపమిత చారు తనూ విభవాభిరాముఁడే
రాముఁ డనం గా? భుజాబల నిరాకృత భార్గవ రాముఁడైన మా
రాముఁ డనం గా? సురేశ్వర కరద్వయ పూజ్య పదారవిందుఁడౌ
రాముఁ డనం గా? మదాసుర విరాముఁ డనం గా వనవాస దుర్దశన్.

37

ఉ॥ పావనమైన మా తపన వంశము పాడొనరింపఁగనైక యా
భావి నియై జనించి యిటు వచ్చెను భైరవ కాళరాత్రి యా
దేవకి దాసుఁడై వయసు దీరిన మామ దుతండు గూడరా
మావని నాథుని ట్లడవి కంపునె బుద్ధి యెలకిం తతేత యే.

38

చం॥ తళుకు తెగడాని ప్పట్టుమలులు దాల్చుటతున్ మది సంశయించు నీ
యులఘుఁడు వల్కలాజిన ములా? పయిఁ గప్పను
నేడు వేటిలో
మలయ సమీర మందిరికి మాకు యిమెుగంచిదు రాజచంద్రుఁడా?
మెలఁగున నా దవజ్వలన మేదుర వతౌ గహనంబులన్ పలన్.

39

ఉ॥ సుందరు తెందదో డోబలసి చుట్లు సదాపని చేయుచుండనీ
చందన గంధి మావదినె చంద్ర శిలాభవనాలలో మహా
నందముతోఁ జరించు నల నాఁ డెలఫూఁత గులాబి రేకనేఁ
డిందా కడ నుర్వి విధమేర్పడ నిట్లు పరుండి యుండునే.

40.

ఉ॥ నీలసరోజముఖ్ వాడిపి నేర్పునఁ గ్రొంజడ వేవాణించి ఘా
మాలలు చుట్టు వారుపె దమాని నుదీమెనుఁ దొల్లి: యింగుదీ
తైలము రాజి నేఁడు లలితంబుగు పెన్నెఱి జిగంటులై నని
బాలమృగాక్షి చెకిచ నదివాడి నలంగిన గడ్డి ఘావులన్ · 41

ఉ॥ రాముని మోదమున్నయు మరాగభరంబున వచ్చెఁగాని యా
కోమలి దుర్గమాటవుల తుక్ దరినట్టిదె! బాఁగ కైకకున్
రామను జూచినక్ గని తరంబా తయింతయుఁ బుట్టలేదా మా
రాముల మారిదానిపె నురాతి యెడందకుఁ జెమ్మగల్గునే · 42

ఉ॥ ఈశితరక్షాక్షియున్ రఘుకులేశ్వరుఁ డుజ్జ్వల చంద్రశాలికా
శీతలభూములందు నివసించుదురు మున్నను వించుగాగ ను
గ్రాతప వేళ నేఁడు గహనాంతర మందలి శైలసానుసం
ఘాత ముచెట్ల నీడలను గాలముఁ బుత్తురికేమి చెప్పదున్. 43

ఆ॥ ఎంత కాలవిటు ట్టులే ఘన్నదంపతు
లేమనో హారాంగులే యురన్నా
ఘోర సీమలందు నాఁడని తీడని
కష్టసాగరమునఁ గనలఁగలరు · 44

చం॥ ఎదిఁగి యెఱింగి యెల్లరు వినెంతయుఁ గుందు దురంతదుఃఖమా
భరతుఁడు చిత్రకూటగిరివాసము నక్కడి వేళ నెంతయో
భరపడి పోరినాఁడు గుణభద్రుని రాఘవు నిల్లు సేర్ప నా
దరమునఁ, గాని యా ప్రభుఁడు దానికొడంబడఁ డాయె నెంతకున్. 45

ఉ॥ అంతట నాదినేశ్వనిఁగి యా భరతుండు పదేగినాఁడు క్రా
న్తంతల ముమ్మ వేడి యిఁక నాఁటికి నేఁటికి వచ్చు చూడఁడే
ప్రాంతము లందు రామజనపాలకుఁ డొందెడి పాటులెంతని
శ్రాంతతఁ బూని యూరనివసింపఁగఁ జెల్లునె వానికకటా! 46

చం॥ తగినయుపాయముల్ దడవి తామరసాక్షుని రామభూవిభున్
మగుడ పురంబు సేర్చు జతనంబు ననరింపఁగఁ బోలదా? యతం
డగపడి వేఁడి కొన్న వినఁడా రఘుమందనుఁ డింతనంతగాఁ
డెగువయొనర్చి తాఁ దనిన దీనత నేమను చెప్పుకొందునే 47

చం॥ మఱపునఁ గైకయాసుతుఁడు మానినఁ గాని వశిష్ఠుఁడే టికిన్
మఱచెను మంత్రు లేటులు మఱి మా తెనుఁగోసల రాజపుత్త్రియే
ల్లెఱుకువతేక యెప్పనేటు తీరికి నిద్దురపట్టు చున్నదే
తెఱఁగున రాఘవుం దడవి (తి)మ్మరి యై యరి యాడు చుండగన్ 48

చం॥ భరతుఁడు వచ్చునా సకల బంధులతో నిటు కన్నగారినిం
బురమునకున్ మరల్చుకొని పోవునె? యీ వనవాసదుర్వ్యథల్
త్వరపడి తీఱునో? రఘుకులప్రభుఁ డూఁకొని రాజలోకము
హ్లాదరతి నదేటికి లోనఁగా బుధ్వుండు నిన్నేఁ గను లారఁ గందునో? 49

మ॥ అతఁడేలా విడనాడి యుండు జగదాహ్లాదైక లీలారసా
హ్లాదుఁడౌ రాములనిఁ గాదు కాదిఁకను రేపే మాపో మా కైకయీ
సుతుఁడా ప్ర(ప)జ వెంటఁబెట్టుకొని వచ్చున్ దీర్చు నీదైన్యముల్
హాతు తెల్లన్ జయపెట్టుబోవుదుము యమ్మా మేము మాయిండ్లకున్. 50

చం అని యిటుల లక్ష్మణుండు హృదయార్తిభరంబునఁ గుందుచుండెఁ ద
న్మనమున భావనాజగతి మధ్యనె వోఁగగనే(ప)స్థానముల్
పానపానఁ గానిపించెఁబులువోయ నసిద్ధఫలమ్ము లత్తయుంబులై
కనుఁగవ నుండి యశ్రు తతికానికరంబులు జాఱెఁ గాల్వలై. 51

తే॥ అట్టి సమయాన జానకీ హస్తయుపస
వర్ధితంబైన హరిణ శాబకము కండు
పరువునను వచ్చె నా(శ్ర)మప్రాంతమునకు
నపుడు లక్ష్మణుఁడా చప్పుడాలకించి. 52

చం॥ భరతుఁడు వచ్చెనంచుఁ దనభావము నందులపోసి పార్థివి
స్మరితమనసుఁడై దరికిఁ జేరుచు నిట్లను నేమహాత్మ! యీ
గిరిగహనాలలోన మముఁ గేవలమున్ విడనాడి తొల్లి నే
వరిగితివెప్పుడున్ దిరిగియైనను జూడవిదేమి చెప్పుమా! 53

ఉ॥ ఇన్నిదినాలకామరల నిచ్చట వండురుచున్న యిట్టి యీ
యన్నలె లంగుఁ గన్గొనుటిలెట్లు మహావనభూములందునే
జబన్నములుందిరో యనెడి భావనతో నొకసారి గూడనా
పన్నులమైన మమ్ముఁ దలఁపందగదా వగదా యిదా మదిన్. 54

ఉ॥ కోపము వచ్చెనా మనురఘు(ప్ర)వరుండు నిరాకరించి ని
న్నాపగిదిన్ బురంబునకు నంపెఁగదా యని యింతమాత్రనే
చూపఁగఁ జెల్లునయ్య(పి) యనే దరు మీఁద వితక్కి(ప్రే)మకున్
లోపము గాదటయ్య బుధలోకము మెచ్చునటయ్య దీనికిన్. 55

ఉ॥ వరుసని దండకా విపిన పర్వత పాదతలంబులందునే
తెలుగనియున్నయట్టి తపియింపులనుండఁగ రాజధానిలో
స్థిరమతి నైక్యముల్ గనుట శ్రేయమటయ్య దినేంద్రవంశ భూ
వరులిటు చూచుతయ్య పెదవారల పొరికిఁ దోడఁ బుట్టులన్. 56.

మ॥ భరతా! నేటికి వచ్చెనా కరుణ మాపై రమ్మని రమ్మనియ్యో! యే
కరణిన్ నిద్దుర సెందెనో క్షమ మహాకారు ధ్వాంతరాత్రిపై
అరుణోదయమ్ము వేళయే పగిది సంతాప వ్యధాక్లిన్నమై
చిరకాంతార నివాస దుర్దశల చేఁ జెల్వాడెనో చూడుమా! 57

చం॥ పురమును వీడి ఘోరవన భూమికి వచ్చిన దాదిగాఁగఁ దా
నటవిడనాడి యా మగుడ యాకలి బీద భుజింప దాకటె వా
సరము ననైన నెల్లప్పుడు స్వామి సమీపమునందుఁ జేరి యా
తరుగహన ప్రవాసవిధి తప్పులు తెప్పటికో గదా యనున్. 58

చం॥ తఱచగు ముండ్లలో మొరప దారులలోఁ బయనించుచున్నప్పుడే
పరమపవిత్ర వొందు దురవస్థ వచింపఁగఁ జాలనెందున
న్నెదుఁగరమన్న యామెనిటు తెంచక మిన్నులవ్రాలినట్టి యా
పడగడ నేలకున్ దడుము బ్రాల్పడెఁ బో మనయున్న యెట్టిదో! 59

ఉ॥ మానస మోపి పట్టి యొక మాడిచె మెలంగెడు నన్నమాత్ర మా
కానల సంచరించి తను గందక యుండఁగ నారి తేటనా
యీ నెడరాల మీఁద నెప్డేని చరించి యెఱుంగునా! మహా
దీనతఁ గట్టెనా! కటకు దేలిన యీ పెదనారపుట్టముల్. 60

ఉ॥ ఇట్టి మహాత్ములిట్లయిరి యేమని చెప్పుదు నావిధంబునే
పుట్టిల మధ్యమంబయి నఁబూని వసించెద దానికేమి నా
కట్టెకలంత గూర్పదు వనాంతర వాసము కాని రాము సే
గ్రాట్టును జూచినప్పుడెఁ దమోనసమూ డిటుఁజెంద దెంతకున్. 61

ఉ॥ వాకిటనల్లవే వెదురు పల్లకి తల్గఁగను పట్టుచుండెఁ గూ
రాకుల కందమూలములు నన్నియుఁ దెచ్చిన వెల్లఁ దెచ్చిన
ట్లా, కసబైన యట్టి కడునే వఘుఁ దిండి మెసంగు వారలే
యూతమలాక్షియున్ రఘుకులేశ్వరుఁడున్ విధినేమనందుమున్. 62

శా॥ ఏరీ మంత్రులు దిల్లితేరి గురుఁడేడీ పౌరులెచ్చోటునే
మా శ్రీరాముని చెల్లి మాటలకు సంభావించి పోరాడుసూ
డాభైనన్ గాని పోవగా వలయు సుమ్మా వేటికిన్ వేగర
మ్మా రాతమ్మని వచ్చెదాఁ దెఁగయు కొమ్మా రెండు పాదంబులున్. 63

శా॥ ఆలోచింపఁగనేటికింక రఘువీరా! తమ్ముతమ్మనన్నవా
డాలుండెన్ మన చేతులుండెఁ బయిఁ బైనైతన్నెనైత మోపూరమో
ఖలంబై ప్రవహించుచున్న యది పిర్వొకొండినన్ గాదయూ
ఆలస్యాదమ్మతం విపమ్మనెడి వాక్యం చెప్పుదాలింపవా. 64.

చం॥ దురుసున గేకయాత్మజ, మదాపద బుద్ధిని రాముడేవుడు
ఘోర వనభూమికిన్ బనిచె పాపముఁ గట్టుకొనెన్ సరే గదా
భరతుఁడు మాత్రమేమి యగు పాపియొనర్చె, ననుంగుఁ దమ్ముఁడై
తరిగియుండును నెమ్మది వివేకహ స్వభావకుఁ డేవగింపఁడా. 65

కం అని యిట్టుల త్ర్యక్షుఁ డడలుచు
జని భరతుని గానఁ దచట సారంగంబున్
గని యెంత మోసపోయితి
ననఘుఁడు మాత్రైక కాముఁ డనుకొంటి నహో. 66

చం॥ అతఁడిప్పుడేల వచ్చునిటు తద్ధమ రేయొక వేళ వచ్చినన్
క్షితిపతి యాజ్ఞఁ దీర్పమది చేతులు గట్టిన రాముఁడేలన
మ్మతి పడు వేటకేగ వెడమానిసినై పెనువంతనే వియో
స్మృతి నెడపలఁగ చుంటినిటు లెందులకే కొఱగాని కోరికల్ 67

ఉ॥ ఏదియొపట్టి తేక వచియించెతఁ గాని మహాత్ముఁడైనయా
సోదరుఁ డుత్తమప్రియుఁడు శుద్ధచరిత్రుఁడు కైకపట్టి; యే
మాదిరి నన్నవానములు మానిక్షింబు బుసున్న వాఁడొకో
తాదయితుం దరణ్య వసుధాస్థలి కేగెన టన్న యంతటన్. 68

చం॥ వలసినయట్లు మలక్ చలిపి పాదములాడి ఘలంబుగానక
య్యలఘ్నుడు చి(త్ర)కూటగిరియందు (ధరసత్య) యుద్ధై
చరించి, చిం
అలఘు సురామ పాదుక తెదిరేటి నిన్నై కొని యేస్తె, నన్నప
ల్పల కెదిరింపలేక యెటులన్, వెడభావము బొందనేటికిన్. 69

మ॥ నరలోకేంద్రుడు కానకున్ వల దటన్నన్ వచ్చి యీనగానే
బరిపాలింపగ నోపనే యగడ యడావర్తంబు, రామాజ్ఞయే
పరమార్థంబని యుష్ట్రాల నెరవేర్పంగ నన్ని సిద్ధుండవే
వరయక్ దుల్య లుతేరు నీకుని వెయన్నా! నాదు జోహారుపుల్ 70

కం॥ అని యెన్నో విధములనిటు
అనమన వలనగాధ తేవా అడపు సుమి యాల
అనయుండో యా! లక్ష్మణా
యనురాముని పిలుపు విని మహావేగమునన్.

మ॥ చనియా యున్న పదారవిందముల పక్షిన్వాలి కేల్మోడ్చి తా 71
జనని ప్రాలసనే త్రయున్న మరుణా శ్రీనింపగా జూచియ
య్యనుగుందమ్మ నిగ్గోరింపు కొనిపైనా నంద బాష్పాలతో
దను పాదర్సం తము ముంచె యట్లనియె సీతా కాంతు(డత్యాద్రుతిన్.

72.

ఉ॥ నెత్తిన నేరు పెట్టుకొని నేనెటు సెప్పనఁ గాని డించవే
మెత్తన కార్యమంతంబు నాకయించు తకతన్నులు మాయవేమయా
బాల్యగజాగరంబుల నకుఁబూని లతెవెన్నదినాలు నైఁచునే
మెత్తని దేహమేమి విషమించుచునా ఉం(డి)। విషాదమయ్యెడిన్ 73

ఉ॥ ఏలవి చారమలర్ దశరథేశుఁడు కానల కంపుగాతనా
పాలిటు నిన్నుఁ జూపి (లి) దివంబున కేగె నటోయి। మాకదే
చాలును తమ్ము నీ "వ#దివచాకిరి" చేయుట చేతఁ జేసియా
కాలము పోవుచున్నది సుఖంబుగ నెట్టికొ ఉంట తేకయే 74

శా॥ ఏనాఁడేని యుఁ బాలు మాలపిటు మేమే వేళలఁ బిల్చినం
గానే సర్వ సపర్యలున్ జరిపి యాకాంతార వాసంబునే
వానందావహమాచరించి కితవిసుమ్మా వేయి జన్మాలలన్
నైనన్ నీ ఋణమెల్లఁ దీర్పదగదన్నా మాకు నింకేటికిన్ 75

ఉ॥ కాని నిమేషమైన నిశిఁ గన్నులు మూయక ని(ద్ర)ఁ గాయుటల్
మాను ము ఉం(డి)। వచ్చిన (ప్ర)మాద మేమదేమియు లేదు మా
కు, నీ
మాని ఆ బాహు దండముల మాటు నడాఁగిన వారికే విధిన్
హాని వాసంగు సాపలుకు లాడ్పు లెఁ నైకొను మోయి లక్ష్మణా 76.

ఉ వేవినయిట్టులున్న దదె వెల్లఁదనంబు వహించెఁ బూర్వది
గ్దివి (ప్ర)భాతమారుతమిదే చనుదెంచెను మందమందమై
వ్రభుదమిప్పుడే మడు(గుఫు)ట్టములన్ గయికొమ్ము గేతమీ
పావనవారిలేమునిఁగి బాలప్నావి ఘుత్ నెరవేర్పుతెమ్ముఁ తన్. 77

తే॥ ఓ రఘూత్తమ! యుఁదంతటుఘన తతనయు
గలికి!! తే తమ్మదేయుషఃకాలమాయె
స్నానవూడ గోదావరీ పవిత్రములనకు
నరుగవతె, నంచు లేపి ముందటఁధుసాగె. 78

ఉ॥ ఆనవనీరదోఘములనియంస తలంబునఁ జేయపైబిసే
లాననసాక్షియున్ నడచె దాపునవారికి వెన్నగాంచి శౌ
ర్యానల మూర్తి లక్ష్మణుఁడు దగ్ర ధనుర్ధరుడై చనెన్ మహా
కాననమందుఁ జైతనాతకాఁగు కమండులువున్ దనర్పఁగన్. 79

చం॥ విరళములుగాఁ దనర్పు ఘనదివ్వె వెన్నెలలేఁ జలిగాలిలే నడుం
ఫురులయి చెట్లనుండి విడి భూమికిరాతెడి మూఁడమంచులే
విరిసినమొల్లపూఁబొదలు వేఁదు సువాసనలానినట్లవా
రరిగిరి నైతమీనదికి నల్లన నాలోలు సందెపూమలన్. 80

ఉ॥ పోషకు లక్ష్మణుండు రఘుపుంగవుతో నను నన్ని చూడు మె
ల్లీవలి కాలలోకములనే చుచును న్నదా మంచు గప్పుటన్
త్రోవలుగూడ(గన్పడుట దుర్లభ మయ్యెను గుండ్లలో నెయా
రావము సేయుచున్ వెలికి రావు శకుంతములేద గాలికిన్. 81

తే॥ అరుగు(డుదయా(ద్రి) నుండి యినుండు చలంబు
దనుక(బో సాగె(నే వల దక్షిణాశ
విశ్వమునకెల్ల మధ్యాహ్నవేళ(గూడ
నభిమతములయ్యె నిప్డు సూర్యాతపములు. 82

కం॥ వనచరులు పల్వలోదక
ముసు దాల వప్పుడ ప్పిగానియు(బులులు గిరిగుహా
సనములు విడి యెరకైనను
జనవీచరి బాధకేర్ప(జాలకరేలన్. 83

ఉ॥ ఈ పెనుఫుండు వంటి చలికెంత తలంగుచునుండెనో గదా
పాపము కైకయాసుతు(డు పట్టణమందు సతేయితండు నే
(శ్రీ)పద పంకజాతయుగ సేవకు దూరు(డనైతి నంచు నెం
తోపరితాపమొందెనవయున్ బవలున్ నిశలున్ గృశింపుచున్
84.

ఉ॥ గాటపుఁ జింతతోడ నొకకైవడి రాతిరి వెళ్లఁబుచ్చి యా
పాటికి నా మహాత్ముఁడును బావన మహాసరయూస్రవంతి నీ
రాటమొనర్చి వీరభటు లాప్తులు మంత్రులు వెంట నంటఁగా
వీటికిఁ బోయి యుండుఁ గడు విన్నఁదనంబు వహించి యక్కటా 85

చం॥ ఘనుఁడగు నమ్మహాచరితుఁ గన్నది కేకయరాజపుత్రి యే
యనువున నిట్టిదాఁగఁ దన మెచ్చెనొ యిట్టి పురంధ్రికిన్ గటా
యినకులపుంప్రవీరుఁ "డిత నాపుము లక్ష్మణ॥ తల్లి నాడి కేల్
తనయుల కర్కవానె పెడదారికిఁ బోవకు మన్న మెల్లఁగా. 86

చం॥ తలవరపెట్టుండి యున్నది మెలగంబది యేమొ లతాంగా నినేఁడు నీ
కలఘుమతీ! వృథా జనని నాకు మెన్నఁడు లేని మాటలం
దులకిటు వెల్వరించితి, వినోదముగా వలయింపనెంచినన్
బలుకఁగరాదయా భరతు భవ్యగుణంబులు నోరు తియ్యఁగా 87

తే॥ ఓను యున్నె మేము మాట లిట్లాడుకొనుచు
తపనకులదీపకులు వారు; జత యయునేగి
నిర్మలంబైన శైతమా నీరమందు
మునుకలాడిరి చలిలోనె వుప్వ్రర చెటు. 88

తే మైలలన్నియుఁ జక్కఁగా మడిచి యుదికి
స్వచ్ఛజలములను గాఁగులోన సంగ్రహించి
వెంటనే మిత్రిగాని తేర వెళ్ళరప్పుడు
అతని వసతికిఁ బడతియుఁ దరణికులుఁడు. ౮౯

కం గౌతమి విమలాంబువులన్
సీతా లక్ష్మణులతోడ శ్రీరాముఁడు స
స్నాతుఁడయి మెల్ల మెల్లన
నాతని నవచ్చి చూచ్చె నాశ్రమమందున్. ౯౦

ఉ చేలములారఁగట్టె నటుఁ జెల్లెకు లక్ష్మణుఁ డంత సీతయే
లాలకరాజిదువ్వి కుసుమావళి నింపె రఘుప్రవీరుఁడా
బాలమయూఖమాలి తన భానువులల్లనఁ బర్ణశాలలో
ప్రాలిచి వారికందు దికిఁ బెట్టెఁ బసిండి నివాళులమ్మటన్. ౯౧.

* వాల్మీకి *

ఉ॥ సందిటఁ బట్టికొన్న మృగచర్మము లోజలకుండితోడ మా
ధ్యందిన సంధ్య వార్పఁ దమసాపగకున్ జనుచుండె మౌని సం
క్రందనుఁ డేడి యో నిగమకల్పము శిష్యునకున్ సమీపమా
కందపికంబు లందుకొనఁగా విశదంబుగ సంతసించె ప్పుమున్. 1

ఉ॥ ఉన్నతికేమి తెమ్ముఁక మహర్షి ముఖంబు నఁగా ట్టునమ్మిన
ట్లున్నది బ్రహ్మవర్చస మహో విగతేంద్రియ దుర్వికారుఁడై
యెన్నియుగాలు లోన జపియించెనొ పావన రామమంత్రము
న్నన్న! ప్రమాణమల్ల మది యారిన దీర్ఘ జటాకలాపమున్. 2

తే॥ నరఘృచే దూడి వడుపున మెఱయుచున్న
బవిరిగడ్డంబు వడచె దీ బ్రహ్మమునికి
స్వైరచయయు నొకిఁట పతెఁట డిసా విసెల్ల
క్రొనరి కదలాడు టొక శోభఁ గూర్చుచుండె 3

ఉ వెన్నను బ్రహ్మసూత్రము దిప్రేలుచు నున్నది "వేరు బందు" మా
డిట నైజపాదిగోళ్లు లులకింమనుచున్నవి పాండురంబులై
కన్నుల నుండి వెల్వడెడి కాంతుల శాంతరసంబు లొలుక ని
ర్వన్నెలు దైన యా తపసి వాల్మికి నాఁబడు పేరు సెప్పినన్. 4

కం॥ వెనువెఁ భరద్వాజుండును
ముని శిష్యుఁడు వారలట్లు పోవుచుఁ గెలనన్
విను వీథి తంటుఁ జెఱిగిన
పెను చింతల నీలి నీడ పెనఁగాను చూటన్. 5

ఉ॥ బోయఁడొకండు వింట శరమున్ దొడి చెంత మహీరుహంబుపై
దీయని కామభోగములఁ దేలెడి క్రౌంచ యుగంబు ప్రాణముల్
దీయుట కుత్సహించి గుఱి తించుచు నుండఁగఁ జూచి వాల్మీ
కుఁడా!
న్యాయము కాదు కాదు తెగనాడకురా" యని వాని యార్తుఁడై
6

తే॥ వలదు వలదుర! కామనిర్వాణ రక్తి
మెలఁగు పక్షుల మైత్రిని మేనులిట్లు
కలకు లిమ్మునకెరఁ జేయఁగఁ దగునా వు
కరుణ నీకేల తోఁదురా యెఱుకు వాఁడ! 7

కం॥ వాయెత్తి యిట్టు లడలుచు
నాయెడఁ కున్ బలువు తెత్తెనాల్వపలనే
కోయ తనవింటి గొనయముఁ
జేయలవు కొలంది లాగి చెచ్చెర విడిచెన్. 8

ఉ॥ జుప్పనమింటికిన్ బడచెఁజాపవిముక్తశిలీముఖంబిఁకన్
గెవ్వనఁగూసిపక్షి యొరగెన్ విలపించుచు నేలమీఁదికిన్
గ్రొవ్వను రక్తధారలతి ఘోరముగా (స్ర)వియించె మానియున్
నివ్వెరపోయి నిల్చినటనేచుడొనర్చిన క్రూర తర్ణతున్. 9

తే॥ దారుణావాతి విలవిలఁ దన్నకొనుచుఁ
గ్రౌంచ మది యాఁడు పక్షి మొగంబుఁ జూచి
తెరుకొమెసఁగంగఁ ఘించుపుఁడెంబయిబచి
య(శ్రు)వులరాలఁ గను మోడ్చి యేసువులాడ్చె. 10

ఉ॥ (త్రు)ళ్ళనభర్త లేరుఁగని దీనతరంబుగఁ బెంటిపక్షి ఘో
షిల్లుచుఁ బ్రైని వ్రాలి సరిచేయఁగఁ బూను శరంబుఁ దాఁకి భే
దిల్లిన లావుమతనఁ గుడింపఁగ నెంచి మదుంగు జెతెలిన్
మెల్లన నద్దునాళికము మేమెయిఁ జేరిచి యేడ్చు నకట లా! 11

ఉ॥ ఏదిచి యుట్లనున్ బ్రియుఁడు మెచ్చుటికే గి లతవింతలవన నే
యాఁడుది ప్రేమమూర్తి యిటులార్తిశరంబున గట్టుకొన్నమా
ట్లాడవు, పువ్వవంటి మృదువైన శరీరము బోయవానికే
వ్వాఁడి మొఘుంగుటమ్ము నెఱపాదరమున్ బలియిచ్చిపోయితే 12

ఉ॥ నీడముఁ గట్టినావిటుఁగ నీసమలు మాసము దాటలేదు నా
ల్గేఁడుల పాటు దాన సుఖియించుచు చుఁ గాపురమాలు బిడ్డలన్
గూడియు నేర్ప వచ్చునను కొంటివి గాని విధాత, పుల్గము
నీవడ! కిరాతరూపమున నీ చిటి ప్రాణము నేఁడె తీసెనా. 13

ఉ॥ ఒకతల రావు మింట విహరించెడి నేరుపెటుం గఁ బోవు నీ
చకతని ముద్దు పాపల పెనారెకుఁ గంతమలెత్తి గూఁటిలో
దికుతలు సాచుచున్నవరు దెంతటువు మేఁతలు బెట్టుదెందుఁ నే
నకట! నిన్ను జూపుమని యర్చెదివానికి నేమి చెప్పుదున్. 14

ఉ॥ ఏవిధి నిన్నుఁ జూసి వసియించెద, నేమును నిండు చూలుతో
తేవగ తేత గూఁటిఁ బవశ్యంబు నరోజుల యుందు నాతు. నే
నే విప్రియంబు తా నొభుజియించుట తన్నియుఁ బ్రాణమోని యతా
తాపననున్నఁ దెబ్బ యిడి తన్విల వే విహగాన్వయేంద్రుఁడా। 15

ఉ॥ పుత్త్రతు మోతలేక గిక నవఁ జూసి చరించి ననీవు తొల్లిఁ బ్రా
ద్దిద్దులు బోలు వేళ కొకయుంచు త డిప్పిన నాడు రాత కై
వెత్తి పాసంగినట్లు విలపించుచు చుండెదు నేగు చెంతను వ్వే
ట్లొద్దుల గాగు వారలెవరుందురు నా కొడుకింక నాధుఁడా। 16.

ఉ. కరఁగి యనంగభంగములఁ గ్రాఁగి రతిశ్రమ ఖిన్నగాత్రనై
యొరగిన నన్ను నేఁడెటులన్ బాసిపోయి వెడందవైతివే
యెంతల చల్లగాలి వెలయింపు సుఖంబులఁ గూర్తువెట్లనే
మదువఁ గనేర్తునో విహగమండన! నీ లాలిసేఁతలన్నియున్ 17

చం. కరుణ యొకింత డెందమున నఁగానదు చెడ్డది బోయిపోతియో
ముదుకుల పాడుకంటఁ బడఁ బోలదిఁ కేవిధి సంచరింతువో
తెలివి! యెటుంచు నాకెవఁడు దెల్పుచునుండువె పక్షిరాజ యా
తెలుఁగున నేవమై మదిని త్రెళ్ళితివా! బలుదెబ్బ తగ్గమై 18

ఉ॥ ఎవ్వరి మోములఁ జూచితివో యీవిధిహా తనుతేజినేకిటుల్
నివ్వటిలెన్ విపత్తు మరణించితివా హృదయేశ! నేఁటితో
దవ్వగుచుంటివా విధి విధానము మారుపు సెందెనా కటా
యెవ్విధి నిన్ను బాసి భరియింపఁగ నేర్పుడుమేనఁ బ్రాణముల్ 19

తే॥ ఎదుకు జాడలు గనిపెట్టి యుచటమునసల
వలదురమన్నంటి నా మాటలుఁ దాలఁగఁ ద్రోసి
బలిమి మైలాగి మరుకేళి వలచినావు
కడకుఁ బ్రాణంబుఁ దీసెనే తామలీల. 20

తే॥ మగఁడ నీ తోర ప్రాణముల్ మార్చుకొనఁగఁ
గాలయముఁడు యువచ్చెనా కలరు తెలియును
కంటికింపైన మా చిన్ని కాఁపురంబుఁ
గూల్చినాఁడవె యా రీతిఁ గోయరాజ. 21

తే అటవిక వస్తు ఫలమా(ల) మారగించి
కొండవాగుల సలిలంబుఁ గ్రోలి యెవరి
కెట్టి యుపకారమొనరింపకే చరించు
మమ్ము వధియింపనెట్లు మనసు గొలిపె. 22

ఉ॥ వేని వధింపఁగా నగున పూర్వ ఫలంబది యేమిటన్ని నీ
షేసెడు పొట్ట మానొగసు చిన్ని శరీరములా మతింబినన్
గానిలతరింపదా? యుష్మ్యలత కల్పములైన వియెన్నితేవ లో
తానభుజింప, మాకలుము(గ) కెఁడి మాంసమె నీకు భోగ్యమా! 23

కం॥ ఉల్లమునఁ గరుణ యుంచుచుఁ దె
తెల్లకయిటువంటి ఘోరమొనరించితివా
పిల్లల పిడుగై యిదిని
నల్లాడింపదె కిరాతుఁడా! పెకేటఁడుల్. 24

తే॥ అని విలాపించు మాటికి నాశమంత
కాంత, పతిదేవు నల్లనఁ గౌఁగిలించు
ప్రేమ పుణ్యాన్న లన్న తెవ్వరు భూమిలోన
తేనెయున్నట్లు దిరుగలు బాఱఁజూచు. 25

ఉ॥ మానిని యెందుఁ దలఁప విహాగమానినిరోదన, పలుకుల గుండుచు
దానఁగలంచి నాటుకొని నన్నృపతోన తఁదుత్ర్రుబీడునే
మ్మానితమైన కేలదెస మాలిన దానినిఁ బట్టి యెత్తి "యె
దీనతరాక్షి! యేలపతిదేవ నమితే మగఁడింక వచ్చునా. 26

తే॥ అమ్మ! ఇగనాకి! నీరోదనమ్ము లకట
వినినయంత మా కడుపునఁ బ్రేవు తెల్లి
దఱుగుకొని వేపుచున్నవి తాళఁజాల
మాపఁగదవమ్మ నాపలుకు లాదరించి. 27

తే॥ ఇలను "భవితవ్యతా బలి బలవతి" యను
సంగతిని వాయింకేటికి సంగలార్చు
పెట్టి విధాత యన్న సంకల్పమేఁగియుండె
దాని దాఁటంగ నెవ్వరి తరము తల్లి! 28

తే॥ భర్తృశోకార్తిపై యిటు భ్రమసియున్న
బట్టి నినుఁ గూడఁ జంపు నీ పాపజాతి
తేజివే వమ్న ప్రాణంబుఁ గాఁచి కానుము
తలతు లెఱుము నకుండు నే కరుణ యెఱుక॥ 29

చం॥ అనిమని, బాయువంక తన యాననమున్ మగిడించె నంతనే
మ్నిన మునఁ గాంచుతేత యఖను మాత్ర వలు దోషములే నివానిపే
లిట నినసుయుండె మెల్లిన, నిర్పష్టుఁడు వానితెంగుఁ ఘూఖనన్
గనలుజు నించెవేఁడు కనుగానడుటుంచుమ వాత్రికాన్నల్ 30

ఉ॥ తీయని వాకుట వాఁడ కడుఁ డీప్ర తఁగై కొనెఁ ఖంత నిప్పులై
వేయి విశాల నేత్ర వులు భ్రూయుగళంబె నెఁ నెన్త్రి భంగియై
నాయియు ఫుతెల్ల రక్త చలనంబు నఁ గండెను జూచు నుండఁగా
నేయుట సంభ్రమాలు పరమేశ్వరుఁడయ్యెను వాని, యంతటన్ 31

ఉ॥ ఓపవులో కములేతమ మవగ్ర లనేవిధిఁ, జూపినన్ ప్రభూ
కోపము సంహరింపుమని గోలయొనర్చుచు శిష్టదార్ఢ్యతోఁ
దేవతలు పాత బాధములఁ దేర్పఁగఁ గాని ఫలంబు లేదిఁ, తన్
బాపసనాథు నేల చెడిదంబియు పెల్పడె నిట్లుయతన్నతన్ 32

శ్లో॥ మానిషాద! ప్రతిష్ఠాంత్వ మగమ శ్శాశ్వతీస్సమాః
యత్క్రౌంచ మిథునాదేక మవధీః కామమోహితమ్. 33

ఆ॥వె కోయవాని నిట్లు ఘోర శాపానల
దగ్ధుఁ జేసి తపసి తమ సకరిగె
నోటవెడలినట్టి నూతన పద్యవృ
త్తాంతమునకు నాత్మ వింతపడుచు. 34

ఉ॥ స్నానములాడి భవ్యతమసా హిమసారశిలాన వేదమం
త్రానుమతంబుగా రవికి నర్ఘ్యములిచ్చి జపించి పూతుడై
మౌని నిజాశ్రమంబునకు మందగతిన్ జని చుట్టు శిష్యసం
తానము గొల్వ నన్నటుల దంబున శ్లోకము వచ్చె నేయిటన్ 35

ఆ॥ బోయవానిఁ దిట్టు బూనిన నానోట
వెడలె నిట్టి రచన విస్మయముగఁ
దాళమునకు లయకుఁ దగి పాడ నర్హమై
యలరు నిట్టిదాని నెన్నడెఱుఁగ. 36.

కం॥ ఛందోమయ మిది లోకము
నందెప్పుడు లేని దిట్టులావిర్భవం
బొందెనని తపసి చెప్పఁగ
నందఱు నాశ్చర్యమగ్నులై యుండిరటన్. 37

ఉ॥ ఆయెడకేఁగుదెంచి యపుడబ్జభవుం' డలసల్లోకమం
దీయలరారు శారదము నీశ్వర! నీ సుకృతంబు కల్గెఁదా
నైయిటు దూఁకె భూమికి! ధ్వ[illegible]దానన పద్మమునుండి
కావ్యరా
మాయణమున్ రచింపు" మని యానతి యిచ్చి గమించె నంతటన్. 38

ఉ॥ నీరజగర్భు పంపున మునిప్రవరుండిఁ తనాఁడు చుట్టె శ్రీ
కారము రామగాథనొక కావ్యముగా రచియింపనా సదా
చారుఁడు గంటమూని పయిసాచిన యట్టి మహాశ్రమెట్టిదే
మ్మోరమణీయతన్ దినదినోదయమొందెను మా కవిత్వముల్ 39

చంద్రాస్య జన్మైనకున్
శా॥ స్వామీ! తాపసలోకదీప! తపితా
నీ మోమే పులకిల్లగా నచట బొందెన్ జాతసంసారముల్
శ్రీమాంగల్యము సంతరించుకొని రక్షల్ ద్రాకెం నానాటనే
రామోపాస్తి బలంబురా యది సమస్త ప్రక్రియల్ సర్వఁగన్. 40.

ఉ॥ మాకవికోటిలోన, బ్రథమంబగు పేరము నేదెసుమ్మ నే
పాకము రాదు తెమ్మ పెరవారికి నెన్న యుగాలు తల్ల (క్రిం)
ద్రైతలగుండు నెందిన, మహాత్వము నేదది యేమొగాని వా
త్సాకి యుళ్ళన్న పేరు వినమెల్లిన విమ్మ సుమామునోబ్బుమలత్ 41

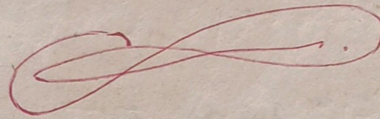
ఉ॥ ఇమ్మహి నెన్నియైన వచియింపఁగ నేర్తుము నేఁడు వెఱ్ఱిపెం
కమ్మను వెంగళయ్యవా తమార్చిన గాథలు కానినే వెటన్
గమ్మని మాధురీ ధురమలు (గ్) కెంటి శైలిని సర్వలోకవం
ద్యమ్మగు నట్టి రామచరితంబు రచింపఁగ సాధ్యమా మునీ! 42

ఉ॥ చల్లని మందమారుతము సోఁకెను గన్నెగులాబి వాసనల్
వెల్లువ తట్టి వచ్చెను, వెన్నెల జాకటని నిగ్గు వెండి ఫలా
జల్లులు క్రేళ్ళువారె మధుసారణులుబ్బి తరంగమై చనే
యుల్లము నిండి తాపసకులోత్తమ! రామచరిత్ర (త్ర) జూపటన్. 43

తే॥ కవులు జనియించుచున్నవారవని నేఁడు
పుట్టగొడుగుల తెరపైకిఁ గొట్టినట్లు
గాని నీవలె మకరంద తుందిలములు
చిందిపడు రీతిఁ గావ్యంబు చెప్పఁగలరె. 44.

తే॥ సమాజ మార్గ వర్తనా సాధనేయు
ముఖి నవానేక మధురార్థ శుభకరంబు
గాఁగ దొలదొల్తనే నే వృకావ్య శిల్ప
మెట్లు చెకిరి ఱ వేయం ఱయం పెఱముగ 45

ఉ ఓ కవిలోక వంశకల శోదధి చంద్రమ! తాపసేంద్ర! నీ
శ్లోకములానొకర దానిరుచిఁ జూచిన చాలుగగుర్పు మేనుప్పం
నేఁటికి లమాజిలంబులిటు సొంపుదలి శ్రుగబలిజనావు నే
వేకడ వేరుత్రయుసలుప్పు ఘజ్ఞుడనికి పెనాన మస్కృతుల్. 46

★ అవధూత ★

ఉ॥ నీలశిరోజముల్ చరణనీరజయుగ్మము దాఁకనేగతై
వ్రేలుచునుండె, బాహువులు పీనము నాహరదీర్ఘవృత్తముల్
బాలమృణాలసూత్రమృదులంబు శరీరము, జవ్వనీసర
తూఁగలము నందమందగతి తోఁ జనునీ మహాత్ముఁడెవ్వఁడో 1

చం॥ గానబడు మేనగుడ్డయును గోచియు లేదు దిగంబరుండవో
కనుగొన, మానసంబు వెడగాఁ దిరుగాడెడి పెఱ్ఱివాఁడొ? చే
మునిమహనీయముల్ భువనమోహనయోగ్యములై కడిందియా
ననమున బ్రహ్మవర్చసము నాట్యములు సల్పుచు నున్నదే గదా. 2

ఉ॥ కన్నులొకింత విప్పి తమతంబున నప్పుడె మూయు నిద్రలే
కున్నతలానసా? యిది దురూపము నిద్దుర కూడ వానిపే
ర్చెన్నఁ దాలంగు; సంతరుపవీక్షిత తత్త్వరసానుభావసం
పన్నత గానివేఱొకటి మాత్రము గాదది చూడఁజూడఁగా 3

ఉ॥ చూచిన వారికిన్ వయసు షోడశవర్షములన్న భావమే
తోఁచును గాని వట్టిదది దుస్తరమైన జరాదిపైత్యతం
బాచిన దివ్యదేహమిది యంచును పైఁ బడి చెప్పుచున్నదా
లోచనమేల సత్త్వమతిలోకగుణాఢ్యుఁ యెవండవో గదా 4

చ॥ తళతళలనీ చభామినులు గ్గోలమెఱుసత్కుచాంబుజ్వావాఁ ఘ!మా
వాలములతోలవప్పుటివిహామ్మనిగేలిరెయుసత్కుచున్నమా
ర్వులుకే వాకింతకోపములు సురాదిత భూషణాభూషణంబులన్
గలిపి సమంబుగాఁ దలఁపఁ గల్గిన పావనమూర్తివే (ప్ర)భూ! 5

చ॥ వారివారివెంట సంతతి చెడలాడుచు బాలురు రాళ్ల తోడనే
దిరిసెనపూవు వంటి పృథుదేహము గాటులు చుండిరే, విభూ
తిరిగియు దల్పవే మియిదె దేవర హాస్యములే తుఁగత్తితో
నటుతె దివారం చందనము నక్కగయుస్సె దివారు తులస్సేలా 6

ఉ॥ తాండరపాటులో నడుగు దోయిఁగ దిల్లి సురాపగా
తటంబుండు బురం తువాకటరుఁడ వైయటు లెవ్వరవే వు
సామి! మా
కండపునీరు చూడలు జటాజిన ధారణా తేజుగానిక
ర్ణాంది గణాంబులౌనఁ (బ్ర)తృమా నతఁ దెల్పుమనేతపః ప్రభల్ 7

కోట?
మ॥ చిరకాలంబు గతించె నొక్క పరదేశీయుండ వై వోయినీ
తరుణీ పుత్రులఁ జూచు సంభ్రమములన్ నేతనే బోదువా
యిట్టు లా
తె ఁగుకఁ గానగరాదె, లోపలఁ గునంద చూరిచలోకంబునే
సరిగాఁ జూడనియట్టినీకెవ్వటి సంసారంపు జంజాటముల్. 8

మ॥ కనుతేమో యురమూసి త్రావను దడేకధ్యానసంపత్తితోఁ
జనుతేగాని "జవాబు" చెప్పవి। తనే చందానఁ బ్రశ్నించినన్
ఘనమౌ యియ్యది నీకు నేరదుపుప్ఫు బంగార్రాను, భావించిప
విరనమా (త్రుంబున) నెరాతి కుప్పవడు వాతేనోటి మాటకిన్ కప్పముల్. 9

మ సన్నైనాని మెన్నటుదాఁ తఁ జో మొదవో ఆశ్చర్యచిత్రమే మోసరా
సర్కైవెంటనె వచ్చి యూటనయినన్ జొల్లాలు దుర్నార్గుఁడా
వటుఁగ నిన్నిన్నిఁ తన (ప్ర)సంగములను నీకేలందువాఁ మౌనసం
బరయుక్ నెట్టెడి నేమి సేయఁగలదయ్యా మానిదేవేంద్రుఁడా 10

మ॥ అదిగో దూరమునందు జన్మతనయా ప్రాంత(ప్ర)దేశాలలోఁ
గదుపుల్ గట్టి మహాజనం బెచట టిదో గన్పింప సాగెన్ దురా
సదుఁడా యుచ్చటి కాభవద్గమన "మచ్ఛా" వారలట్లుండనె
య్యదియో కారణ కల్పమింత కెవర య్యోవారు నీచుట్టమల్ 11

మ॥ ఆటినాచారకమందులు (ప్ర)తీతితో, నాషాఢ దండాలతో
సజలస్నానమప యోధరోపమిత కేశశ్మశ్రు భారాలతో
"మజిత్"జే సిరిదేమి యొకతె యెడ సంభావ్య(ప్ర)భావోన్నతుల్
(ఆ)త్రిజగత్పూజ్యులు బ్రహ్మమానస భవుల్ దేవర్షి రాజర్షులున్ 12.

మ॥ అహహా! కొన్ని కడిందినీలిమములన్ నాహ్లాదముం గూర్చెఁ గొం
తవి నీలంబులు నిగ్గొంత తెల్పునయి వింతల్ గూర్చెఁ, గొన్ని, ధై
రవముల్ గాన్పించ వారుణాద్య్యుతులతో రాజిల్లె చంద్రప్రభా
ధవళంబుల్ మఱి కొన్ని చూపులకుఁ జిత్రంబే మిగడ్డాలరా 13

ఉ॥ కొందఱు మోదులాసనులు గొందఱు కేవల పత్రభక్షకుల్
కొందఱు జింత చర్మములు నుగోఁ మగఁ బెట్టినవారు కొందఱా
నందమయుల్ దిగంబరు లనాగత వేదులు కొందఱంకెనా
యిందఱు నందఱే గడమహాత్మ్యపటుత్వ తపోవిశేషతన్. 14

తే॥గీ ఏమి ఋషులు వీరలిట్లేల కూడిరో
కంటి చూపు మేరఁ గానఁ బడదు
~~రె~~ వెనకటి నుండి వచ్చి తిటుకు మందాకినీ 15
పులిన మందు మునుల పుట్టువగితె.

ఉ॥ నారదుఁ డత్రి పర్వత తపోధనులగస్త్యుఁడు ఘోరపాప సం
హారుఁడు గౌతముండు శుకాత్రిజపైలసుమంతు జైమినుల్
సారతపః ప్రభావులల సాత్యవతేయ పరాశరుల్ శుభా
చారులు బ్రహ్మవాదులగు సర్వమునుల్ గుమి గూడి
కాంచెదన్. 16.

ఉ॥ ఎంతటివారలున్ దరిసి యింటికి రమ్మని వేఁడికొన్న నా
వంతయునైన లాంగని మహాత్ములనాదృతలోకవృత్తిరిం
ఇంతటి మానవుల్లనిటు తేకగతిన్ జనుదెంచి కూడఁగా
నంతటివారు వేమొయిసలారసి చూడఁగనైతి నింతకున్ 17

ఉ॥ ఒక్కఁడు రాజచంద్రుఁడెవఁడో మునిముఖ్యుల మధ్యమందుఁదా
నక్కట దీనుఁడై కనులనశ్రులు రాలఁగ దర్భశయ్యపై
నెక్కి పరుండి యేమొ వచియించుచుఁ జేతులు సాచి మాటికిన్
మ్రొక్కుచునున్నవాఁడు ఋషిపుంగవు లెల్లరు విస్మరింపఁగన్ 18

ఆ॥వె చూడఁ జూడ రాజు చోద్యంబు ప్రాయోప
విష్టుఁడైనయట్లు విశదమాయె
సకలరాజ్యభోగసంభారములు వీడి
క్షితిని మృతికి నేల సిద్ధపడెనొ. 19

శా॥ రాజా! రూపము కోటిమన్మథులఁ గేరంబౌ లు భోగంబులా
ఆజన్మోద్ధతముల్ భవాద్రిశులన్నాహా ప్రాయమా యౌవన
భ్రాజిష్ణుప్రథితంబు నీకిపుడు సర్వంబున్ శుభోదర్కమై
యోజన్ లోకము నాదరించు మరణోద్యోగుండ వేలైతివో 20.

ఉ॥ ఎవ్వఁడు రాజు? చావనిటు లేటికి నేఁడు పూనియున్నవాఁ
డవ్వలఁ బిల్చినన్ బలుకకావిధి వచ్చెడి దివ్యపూరుషుం
డెవ్వఁడు? మౌనిబృందమిటులేమి యెఱుంగుకొనంగఁ గారణం
బెవ్వి? పవిత్ర మీ చరితమే మిటు చిత్తమెయుండఁగన్ జెడెన్. 21

మ॥ తెలిసెన్ తమ్ముని సమస్తమిప్పటికి సద్వృత్తంబు కేంతంబు నేం
దలసర్వంబును నైజ తన్మునికి మారాత్మ్య(గ్ర)హో పంబు నే
బలమున్ భాగ్యము వీడి నాశ్నియతన్ బ్రాయోపవేశంబు మి
కిలి వైరాగ్యముతోడఁ జేసెనె పరీక్షిద్రాజు చంద్రుండవే. 22

చం॥ భరతకులోద్భవుండు నరపాలశిఖామణి విష్ణుపాదసం
స్మరణపవిత్ర మానసుఁడు చారుగతిన్ బలురాజసూయముల్
బరపిన నోము యీతఁడు మఱి పాండవపౌత్రుఁడు శాపదగ్ధుఁడై
తెఱఁగిటు తాను వచ్చె మునీశ్వరులన్ గడసారి చూడఁగన్. 23

ఉ రాక మఱేమి సేయుదురు రాజు, తనందఱి వంటి వాఁడె? కల్
నైకమనోభిరాముఁడు కృపాలయుఁడెల్లర బిడ్డలంబలెన్
సాకిన పుణ్యమూర్తి యుల చంద్రకులాభరణాయమానసు
శ్లోకుఁడు పోయినన్ మరలఁ జూడఁగ వచ్చునె యిట్టి పార్థివున్. 24.

ఉ॥ వచ్చిరిగాని బ్రహ్మమునివర్యులు వారలవల్ల దేలదే
యిచ్చదలంచినట్లు జగదీశ్వరుసేడు దినాలలోపలన్
జెచ్చెర మల్కి వారికి కేభిషిక్తుని జేయుగనిప్పుడెట్టులే
సచ్చరిలుండు ధన్యుడగు చందము గద్దు సమస్య వచ్చెబో
25

ఉ॥ భూపలలామ! సర్వజన పూజ్యత గల్గిన నీకు నిట్టి దా
శాపము, క్రూర సర్పవిష సంహతి, చంపగ నెట్లు వచ్చె నా
కోపము మాని శాబకునకున్ విధి తం(త్ర) బలంబు నీకవో
పాపము జీవితంబు వనిపైని, కసప్త దిన(ప్ర)మాణమా.
26

ఉ॥ తేర్పవు దిక్కుమాలి కడు దీనత బాకుంట కుమారు బిల్చి యచూ
రార్పవు కంటికిన్ గడవ మైవిలపించెడి భార్యనైన, బో
కార్పవు మాని బాలకు నుద(గ్ర)మతిన్ (బ్ర)తి శాపమిచ్చి నీ
యోర్పది యెట్టిదో తెలియదో కుముదాప్తకులోత్తమ(ప్ర)భూ
27

ఉ॥ పాయక రాజ్యమున్ సతుల బంధుల వీడి క్షణంబులోపలన్
డాయని మోహపాశమెటు ద్రెంపితివో యటు సన్న్యసింప, నా
రాయణ దివ్యపాద భజనామృత లుబ్ధుడవైన యిట్టి నిన్
డాయునె కర్మబంధము కటా తెగటారక నిల్వనేర్చునే.
28.

ఉ॥ ఓడదొకింత నీ హృదయము(గ) భుజంగ విషాగ్ని కీలలన్
జూడక వ్రేలఁ గోవనియు సుందర మందిర బాంధవాళిచే
నాడుటమున్ విషాదపడ వచ్చెఫు కృష్ణపదాబ్జ భక్తిచే
నేడు దినాల ముక్తికై టు తేగుటు? యున్నది నీ విచారమా. 29

ఉ కైనిది కష్టమే మజా సహస్రయుగంబుల ధర్మవృత్తముల్
మాని తపంబుఁ జేసియును మానసమున్ నియమించియున్
గానఁ గతేరఁ జేగదయు తల్పష శాస్త్రల విష్ణులోకసం
స్థానము దెట్లు పొందెదవు సప్త దినంబు లలోన నేవిఁ తన్. 30

ఉ॥ చేతుల మీద నెత్తికొని చేర్పగఁ జాలిన సిద్ధ పూరుషం
డేతల నుండి వైననిటు కిప్పుడు వచ్చిన నేను గాని, తే
కేతప మాచరించియును నింతటి లోఁ జనఁ జాలవింతమున్
భూతల నాథ! పూర్వకృత పుణ్యమునే యది యెట్టులున్నదో. 31

ఉ చూడు మదేశ్వపాలకుల నేమ! దిగంబర మూర్తి యెవ్వఁడో
ఱాడకె వచ్చుచుండె నతఁ డెందరు పిల్చినఁగాని మాఱుమా
ట్లాడడు లోకమే యెఱుఁగ నట్టులదో చెడి నిన్ను ముక్తికిన్
గూడఁ గఁబంపఁ జేరెనొ కొతూరిమి తో విధి చూడనా
గతిన్. 32

ఉ. ఓ ముని వరానన్యదా! ఎవరవో యింకనైనను జెప్పవయ్య! నీ
నామము జెప్పకున్నఁ దగునా? సరెపో, తెలియంగ వచ్చితే
నీ మహాన యవ్వ ఆత్మదిని కలయములగా, నపరాధి నయ్యెదో
స్వామి! ముకుందవా! అల ప్రవాస అనూజుఁడవా ?
నమోనమః. 33

ఉ॥ మోహాలవంబు లేక జగముల్ విడనాడిన బ్రహ్మవేదిగ, నో
దేహన తాఱు మాత్రకాలము కత్రవను నిల్వని వ్యాఘ్రరాజు సం
దేహములఁ దర్పఁగా నరుగుదెంచెన పో ముని మండలీ ఆరా
హా మాఁఁడు వాని యప్రతిమ శక్తి గణింపఁగ నౌనె యేరికిన్. 34

ఉ॥ అంబుజగర్భ తుల్యులగు నాది మునీశ్వరు లెల్లరా నిరా
డంబర సిద్ధమూర్తి కటా విన తుల్ ప్రచరించి వైచర
త్వాంబుగ బ్రహ్మ పీఠము ఆఁడుండు వసించి యలదగ్రశేత భా
రంబున వంగి మ్రొక్కెద ధరావర చంద్రమౌఁ జూచి యట్టునన్. 35

ఉ. ఓ నరపాల ముఖ్య మది నోడకు మేదు దినాలలోననిన్
బూనిక ముక్తికిన్ బనిచి పోవు టకై యరుదెంచినాఁడ నీ
మానస మంబుజాక్ష పద మగ్న మొనర్చి యమ స్వల్పకాలమే
ప్రైనను విష్ణుసేవ ఫుర తావళ నెల్లదహించు నంచు కన్. 36

ఉ॥ ఆ ముని చంద్రముండు హృదయాబ్జగతంబయినట్టి

కృష్ణగా

థామృతరూప భాగవతమంతయు, దేనెలు చింది

మానసా

రామల మౌనిపుంగవుల కంటుల నశ్రులు పన్న

సించెనా

భూమివరుండు దాని విని ముక్తికి, జేరెను నేడు

రోజులన్. 37

తే॥ వ్యాస మందార వృక్షంబునందు, బండి

శుకముఖోత్సృష్టమై పరిశుద్ధమగుచు

భాగవతమను మధుర సఫలమదొకటి

యవతరించెను భూమికి నప్పుడవుట. 38

శ్రీవేణుగోపాల సేవాశ్రమాధిపతులు, తర్కవేదాంత "కవిభట్టారక"

శ్రీ మొవ్వ దాశరథి సూరి "విష్ణుదాసు" గారు.

పూడివాడ. ది. 30-8-1998

